

ГОЛЕМИЯТ ХИПИЙ

Сократ, Хипий

Въведение

Красен ли ми и умни Хипий, от колко време не си стъпвал в Атина?

281

Хипий: Време нямах, Сократе. Щом има нужда да уреди нещо с някой град, винаги Елида¹ най-напред към мен измежду гражданите се обръща в избора на пратеник, понеже смята, че съм най-способният съдник и вестител на тия речи, които се произнасят от страна на всеки град. Та често и в други градове ходех в посолство, но най-вече, за най-много и по най-важни дела в Спарта. Именно поради това не съм идвал по тия места, за което и ти ме питаш.

Сократ: Тъй е, Хипий, когато човек е наистина умен и съвършен. А ти, като взимаш доста пари от младежите, способен си и по частен път да им пренесеш полза още по-голяма от това, което им взимаш, способен си освен това и с обществена дейност да вършиш добрини на своя град, както подобава на човек, който се стреми да спечели почитта, а не пренебрежението на народа. Коя е обаче причината, Хипий, ония древни люде, за чийто ум се говорят големи думи — Питак и Биант, Талес от Милет и неговите последователи по-късно чак до Анаксагор², че всички те или повечето от тях, както изглежда, са стояли настрана от работите на държавата?

Хипий: Ти как смяташ, Сократе? Дали защото не са били способни и не им е достигал ум да обхванат едното и другото — и обществените, и частните дела?

Сократ: За бога! Както останалите изкуства са напреднали и в сравнение с днешните майстори древните са по-слаби, можем ли да твърдим, че и вашето изкуство софистиката също е напреднала и старите софисти³ са по-незначителни в сравнение с вас?

Хипий: Съвсем прав си, Сократе.

Сократ: Значи, Хипий, ако в тоя момент пред нас възкръснеше Биант, поставен до вас, той би
282 предизвикал смях, както и скулпторите твърдят за

Дедал⁴, че ако сега създадял това, с което се прочул, щял да стане за смях.

Хипий: Така е, Сократе, както казваш. Що се отнася до мене обаче, имам навик да хваля древните и живелите преди нас повече от съвременниците. Пазя се от завистта на живите и се боя от гнева на мъртвите.

- b Сократ: Както ми се струва, Хипий, по този въпрос ти смяташ и разсъждаваш правилно. А аз мога да приведа свидетелство в твоя полза за това, че говориш истината и че изкуството ви действително е напреднало, що се отнася до възможността човек да върши обществени дела успоредно със своите лични. Примерно софистът Горгий⁵ от Леонтини дойде тук от отечеството си като пратеник с обществена мисия. Беше най-способният леонтиец в подобни посолства. И в народното събрание се показва отличен оратор, и частни сказки уреди, занимава младите и направи доста пари в тоя град. Ако c искаш още примери, нашият другар Продик⁶ и порано често идваше с обществена мисия, а когато дойде наскоро с такава мисия от Кеос, говори в съвета с голям успех, уреди и частни сказки, занимава младежите и взе невероятно много пари. Из-
d между ония древните никога никой не е считал за редно да иска да му се плаща, нито да излага на показ знанията си пред всякакви хора. Били са толкова наивни, че дори не са разбрали колко ценно нещо са парите. А тия двама софисти са направили повече пари с ума си, отколкото който и да е занаятчия със занаята си. А още по-рано от тях и Протагор⁷.

- e Хипий: Нищо не знаеш, Сократе, за успехите ми в тая насока. Ако знаеше само колко пари съм направили, би се изумил. Другото оставям, но когато веднъж пристигнах в Сицилия — Протагор беше там тогава и се радваше на дочит, а аз бях значително по-млад от него, — за съвсем кратко време направих повече от сто и петдесет минни⁸, а само от едно съвсем малко селище Иник повече от двадесет. Като се върнах у дома, отнесох ги и ги дадох на баща си, та и той, и останалите ми съграждани се удивяваха и стъписваха. Изобщо почти съм си-

гурен, че съм направил повече пари от които и да е други двама софисти, взети заедно.

- 283 Сократ: Хубаво е това, дето разказваш, Хипий, сигурно доказателство е за твоя ум и за това, колко надвишават съвременните софисти древните. Според тебе излиза, че едновременно софисти са били крайно невежи. Казват, на Анаксагор се случило обратното на това, което ви се случва на вас. Получил в наследство много пари, но не проявил никаква грижа и всичко загубил. Толкова глупав умник бил той. И за другите древни разказват подобни неща. Та затова мисля, ти привеждаш прекрасно доказателство, че съвременните софисти са по-умни
b от предишните. И повечето хора са на това мнение — умният трябва да бъде умен главно за себе си⁹. Значи определението е следното — умен е този, който направи най-много пари. Но по този въпрос достатъчно. Това ми кажи — ти лично откъде събра най-много пари измежду градовете, в които си ходил. Сигурно от Спарта, след като там си ходил най-често.

Хипий: Кълна се в Зевс, Сократе, не оттам.

Сократ: Така ли? Да не би най-малко да си направили?

- c Хипий: Никога абсолютно нищо.

Сократ: Невероятно и удивително е това, дето казваш, Хипий. Но кажи ми твоят ум и опитът ти не са ли в състояние да направят хората, които общуват с тях и ги усвояват, по-съвършени?

Хипий: И то много, Сократе.

Сократ: Добре тогава. Защо синовете на гражданите на Иник ти успя да направиш по-добри, а синовете на спартиатите не успя?

Хипий: И то никак.

Сократ: Явно сицилийците имат желание да станат по-съвършени, а спартиатите нямат, така ли?

- d Хипий: И спартиатите несъмнено показват такава желание.

Сократ: Дали поради липса на средства са избягвали твоето общество?

Хипий: Съвсем не, разполагат с достатъчно.

Сократ: Като са имали желание, като са разполагали със средства и като са могли да имат от

тебе възможно най-голяма полза, защо тогава не са те изпровждали пълен с пари? Да не би причината да е в това, че спартанците могат да възпитат синовете си по-добре, отколкото би ги възпитал ти? Дали това е така, ще се съгласиш ли?

Хипий: В никакъв случай.

Сократ: Тогава да не би да не си успял да убедиш младежите в Лакедаймон, че ако общуват с тебе, ще напреднат повече в добродетелта, отколкото ако бъдат край своите близки? Или не можа да убедиш бащите им, че ако ги е грижа за синовете, по-добре е да ги поверят на тебе, отколкото сами да се занимават с тях? Очевидно невъзможно е да са имали нещо против това децата им да станат по-добри.

Хипий: И аз мисля, че нямаха нищо против.

Сократ: Е добре, но специално Спарта¹⁰ е с добри закони.

Хипий: Точно така е.

284 Сократ: А в градовете с добри закони добродетелта е на най-висока почит.

Хипий: Разбира се.

Сократ: А ти най-прекрасно от всички хора знаеш как да я предадеш другиму.

Хипий: Несъмнено, Сократе.

Сократ: Тогава човекът, който най-добре знае как да предаде умението да се язди, не би ли бил почитан в Елада, най-вече в Тесалия¹¹, и не би ли взел най-много пари оттам, както и от други места, където ценят това изкуство?

Хипий: Вероятно.

Сократ: Ами човекът, който може да предава най-ценните за усвояването на добродетелта знания, няма ли да бъде на най-висока почит и да направи, ако пожелае, най-много пари в Спарта и във всеки друг елински град, който се радва на добра уредба? Или смяташ, друже, че по-скоро в Сицилия и в Иник? Ще се съгласим ли с това, Хипий? Трябва да се съглася, ако кажеш.

Хипий: Не е в обичая на спартанците, Сократе, да менят законите си, нито да възпитават синовете си противно на традицията.

Сократ: Какво искаш да кажеш? Че не е в обичая

с чая на спартанците да постъпват правилно, а да бъркат?

Хипий: Не мога да твърдя това, Сократе.

Сократ: Дали биха постъпили правилно, ако възпитаваха младите по-добре, а не по-зле?

Хипий: Правилно биха постъпили. У тях обаче е необичайно децата да се обучават по чуждомъ. Иначе добре знай — ако някой друг по-рано беше вземал пари за обучение, и аз щях да взема, и то много повече. Те впрочем ме слушат с удоволствие и одобряват, каквото говоря. Но законът им е такъв — това е причината.

d Сократ: Как смяташ, Хипий, законът от вреда ли е за града, или от полза?

Хипий: Мисля, поставя се за полза, но понякога също вредни, ако беше лошо поставен.¹²

Сократ: Защо така? Тия, дето поставят закона, не го ли поставят като най-голямо благо за града? И не е ли невъзможно да се живее без него в законен ред?

Хипий: Истина е това, което казваш.

Сократ: Значи, когато хората, които се заемат да поставят закони, не успеят да постигнат благо, те не успяват да постигнат също законност и право. Смяташ ли, че е така?

e Хипий: Ако трябва да се каже точно, Сократе, така е. Но хората обикновено не назовават това по този начин.

Сократ: Кои хора, Хипий? Които знаят или които не знаят?

Хипий: Повечето хора.

Сократ: А истината повечето хора знаят ли я?

Хипий: Разбира се, че не.

Сократ: А знаещите смятат навярно това, което е полезно, за по-подходящо да служи като закон на всички хора от това, което е вредно. Нали си съгласен?

Хипий: Да, съгласен съм. Действително е тъй.

Сократ: Следователно нещата стоят тъй, както смятат знаещите, така ли?

Хипий: Разбира се.

Сократ: А за спартанците, както ти твърдеше, е

285 по-полезен твой начин на обучение, който им е чужд, а не местният.

Хипий: И вярно е това, което казвам.

Сократ: Това, че по-полезното е по-законосъобразно, и това ли твърдиш, Хипий?

Хипий: Казах го впрочем.

Сократ: От твоите думи следователно излиза, че е по-законосъобразно синовете на спартанците да се обучават от Хипий, а по-незаконосъобразно от бащите си, щом като действително ще имат по-голяма полза от тебе.

Хипий: Но, разбира се, че ще имат по-голяма полза, Сократе.

b Сократ: Значи спартанците нарушават закона, като не ти дават пари и не ти поверяват синовете си.

Хипий: Съгласен съм с това. Мисля, че аргументите ти са в моя полза и няма защо да им се противопоставям.

Сократ: В същност, друже, стигаме до заключението, че лакедемонците нарушават законността, при това за нещо изключително важно, именно те, за които се смята, че са най-способни за законност. В името на боговете, Хипий! На какви теми в същност бяха беседите, които те слушаха с удоволствие и изпращаха с одобрение. Явно ти си говорил за тия неща, които познаваш най-добре — за звездите и небесните явления¹³, така ли?

c Хипий: Не, съвсем не. Да се говори по тия въпроси, това дори ги дразни.

Сократ: Да не би да им е било приятно да слушат за геометрията?

Хипий: Съвсем не, понеже, откровено казано, мнозина от тях дори не знаят да смятат.

Сократ: Значи едва ли биха понесли твоя сказка, посветена на смятането.

Хипий: Кълна се в Зевс, едва ли.

Сократ: Но да не би тогава да си им говорил върху тия неща, в които можеш да проявиш по-голяма точност от всеки друг — това за значението на буквите и сричките, за ритмите и музикалните хармонии?

d Хипий: За какво? За хармонии и за букви да им говоря?

Сократ: Ами тогава какво одобряват, какво им е приятно да слушат? Кажете ми сам, понеже аз не мога да открия?

Хипий: За родословието на героите и на хората, Сократе, и за заселването, за това, как е ставало основаването на древните градове. Накратко — интересно им е да слушат всякакви разкази за древността¹⁴, така че заради тях се принудих старателно и с много труд да изуча всички подобни въпроси.

Сократ: Слава богу, Хипий, имал си късмет, че спартанците не изпитват удоволствие да им се изброяват нашите архонти, като се почне от Солон¹⁵. Нямах да ти е лесно да ги научиш.

Хипий: Защо, Сократе? Дотатъчно е веднъж да чуя петдесет имена и ги запомвам.

286 Сократ: Това, дето казваш, е вярно. Аз не се съобразих, че си силен в мнемониката¹⁶. Така че разбирам защо спартанците ти се радват. Понеже знаеш много неща, естествено те се отнасят към теб като деца към старица, която може да им разкаже увлекателна история.

Хипий: Действително, Сократе, кълна се в Зевс. Съвсем наскоро особен успех имаше там една моя беседа по въпроса за достойните занимания, с които трябва да се заеме един младеж. По този въпрос разполагам с една превъзходна реч, построена отлично както във всяко друго отношение, тъй и що се отнася до подбора на думите. Ето какво е приблизително встъплението и началото на речта. След като Троя бива превзета, казва се в речта, Неоптолем запитва Нестор¹⁷ кои са достойните занимания, които биха прославили един младеж, ако той ги премине. А след това в отговора си Нестор излага редица прекрасни средства, подходящи за тази цел. С тази реч излязох публично и там, и тук искам да я изпълня след два дни в училището на Фидострат¹⁸. А и много други неща ще кажа, които заслужава да се чуят. Помолете ме Евдик¹⁹, синът на Апемант. Но заповядай и ти, доведи и други, способни да оценят това, което ще бъде изпълнено.

кал 2

c

Сократ повдига
въпрос за природата
на красивото

Сократ: Добре, Хипий.
Ако бог пожелае, това ще
стане. Сега обаче ми от-
говори накратко на след-

ния въпрос. Добре стана, че ми напомни. Наскоро,
отлични мой, един човек ме постави в затруднено
положение. Казах в един разговор с неодобрение
за нещо, че е грозно, а за друго, напротив, че е кра-
сиво. А той ето какъв въпрос горе-долу ми постави,
и то доста самоуверено: „Ти, Сократе, откъде знаеш
d кое е красиво и кое грозно? Хайде, можеш ли впро-
чем да ми кажеш какво представлява красивото?“
И аз при моя не особен ум обърках се и не можах
да му отговоря тъй, както трябваше. Затова, като
си тръгнах оттам, разгневих се на себе си, нахоках
се и се заканих веднага, щом срещна някого от вас,
учените, да го изслушам, да се поуча и като се уп-
ражня, да се върна при тоя, дето ме запита, и да си
защита възгледа. Затова казвам сега, че за добро
си дошъл. Разясни ми подробно какво представлява
самото красиво и се опитай да отговориш на въ-
e роса ми, колкото се може по-точно, та да не би
втори път пак да ме хванат, че не знам, и да стана
за смях. Впрочем съвсем очевидно ти знаеш това и
то сигурно заема незначителна част от твоите тол-
кова многобройни познания.

Хипий: Малка, разбира се, кълна се в Зевс, Со-
крате, и откровено казано, незначителна.

Сократ: Значи лесно ще го усвоя и повече ни-
кой няма да ме хване в незнание.

287 Хипий: Никой, разбира се. Иначе ще излезе, че
това е нещо просто и достъпно за всички.

Сократ: Кълна се в Хера! Приятни са думите ти,
щом ще обуздаем оня човек. Но мислиш ли, че ще
ти преча с нещо, ако подражавайки му, додето от-
говаряш, възразявам на твоите аргументи. Така ще
ме упражниш най-добре. Впрочем във възразяване-
то може да се каже, че съм доста опитен. Затова,
ако за теб е без значение, бих искал да ти възра-
зявам, за да възприема нещата по-здраво.

Хипий: Добре, възразявай. При това, както току-
що казах, въпросът не е труден. Но аз ще те науча
да отговаряш на въпроси значително по-сложни от

b този, така щото никой да не може да те опровергае.

Сократ: Чудесно! Колко съм доволен от думите
ти. Но щом като и ти сам ме караш, хайде, нека
опитам да ти поставя въпрос за нещо, за което онзи
човек непременно би попитал, ако беше на мое мяс-
то. Ако ти му изпълнеше речта си, за която споме-
на, тази за прекрасните занимания, като те изслу-
ша, когато свършиш, той най-напред ще те попита
не за друго, а за красивото — такъв му е навикът.
Може да каже: „Гостенино²⁰ от Елида, дали спра-
ведливите са справедливи поради справедливостта
c си?“ Хайде, Хипий, отговори тъй, все едно, че той те
пита.

Хипий: Ще отговоря: „Поради справедливостта.“

Сократ: Следователно съществува това нещо
справедливостта, така ли?

Хипий: Разбира се.

Сократ: Следователно също поради знанието са
знаещи тия, които знаят, и поради доброто са добри
всички добри неща, така ли?

Хипий: Как да не е така?

Сократ: Всички тия неща са такива, защото съ-
ществуват тия основни положения. Иначе нямаше
да бъдат такива.

Хипий: Разбира се, защото те съществуват.

Сократ: Дали тогава и всички прекрасни неща
са красиви поради красивото?

d Хипий: Да, поради красивото.

Сократ: А то съществува ли?

Хипий: Съществува. Защо да не съществува?

Сократ: Ще каже в този случай: „Кажи, чужде-
нецо, какво е красивото?“

Хипий: Какво впрочем иска да разбере този,
който поставя въпроса? Нали кое е красиво?

Сократ: Мене ми се струва, Хипий, че не това
пита, а какво представлява красивото?

Хипий: Каква разлика има между едното и дру-
гото?

Сократ: Не намираш ли разлика?

Хипий: Никаква.

Сократ: Ясно е, сигурно ти знаеш по-добре. Но
все пак, добри ми приятелю, помисли си. Той те
e пита не кое е красиво, ами какво е красивото.

NR

Първи опит на Хипий да определи красивото

Хипий: Разбирам, добри ми приятелю, и ще му дам отговор какво представлява красивото и сигурно няма да ме опровергае. Ако е нужно да се каже истината, Сократе, бъди сигурен, че красивото е красиво момиче.

Сократ: Красив е отговорът ти, Хипий, и забележителен, късна се в кучето²¹. Но дали, ако отговоря по този начин, ще отговоря на поставения въпрос, правилно ли ще отговоря и няма ли да бъда опроверган?

Хипий: Защо да бъдеш опроверган, Сократе, щом като всички са на това мнение и всички, които те слушат, ще свидетелствуват, че отговаряш правилно.

Сократ: Добре, така да бъде. Хайде, Хипий, нека да повтора за себе си това, което казваш. Той ще ми постави горе-долу такъв въпрос: „Хайде, Сократе, отговори ми! Всички тия неща, за които твърдиш, че са красиви, поради това ли са красиви, защото красивото е нещо, което съществува само по себе си?“ А аз ще кажа тогава, че ако красивото е красиво момиче, то е това нещо, благодарение на което са красиви красивите неща.

Хипий: Смяташ ли, че в този случай той ще се опита да те опровергае и да твърди, че красивото не е това, което казваш? И смяташ ли, че ако се опита, няма да стане за смях?

Сократ: Че ще се опита, в това съм уверен, мили ми чудако. А дали ще стане за смях, ако опита, случаят ще покаже. Но искам да ти кажа какво ще отговори.

Хипий: Кажи.

Сократ: Ще каже: „Колко си галантен, Сократе! Ами красивата кобила, която и богът е похвалил в своя оракул²², тя не е ли нещо красиво?“ Да се съгласим ли, че кобилата е нещо красиво, разбира се, красивата? Защото бихме ли дръзнали да отречем, че красивото е красиво.

Хипий: Вярно е това, Сократе. Именно затова и богът право го е казал. У нас в Елида наистина се раждат изключително красиви кобили.

Сократ: „Добре“, ще се съгласи той тогава. „Ами за красивата лира какво ще кажем? Не е ли нещо красиво?“ Да приемем ли, Хипий?

Хипий: Да.

Сократ: А след това ще рече — почти сигурен съм, познавам му характера: „Скъпи приятелю, ами красивата делва не е ли нещо красиво?“

Хипий: Сократе, що за човек е той? Изглежда, е някой невежа, щом като си позволява да употребява толкова делнични думи в тази сериозна тема.

Сократ: Такъв е, Хипий, не е фин човек, грубоват е, за нищо друго не го е грижа освен за истината. Но все пак трябва да му отговорим и ето моето мнение. Ако делвата е изработена от способен грънчар и се е получила гладка, добре закръглена и хубаво изпечена, много красива, каквито са някои делви с две дръжки, побиращи двадесет литра, ако пита за такава делва, трябва да се съгласим, че е красива. Защото как можем да твърдим, че нещо красиво не е красиво?

Хипий: Изключено е, Сократе.

Сократ: Ще каже: „Дали и красивата делва е нещо красиво?“ Отговори!

Хипий: Аз мисля, че е така, Сократе. Когато е красиво изработен, този съд също е красив, но, общо погледнато, не може да се каже, че е равностоен по красота на коня, момичето и всички останали красиви неща.

Сократ: Да бъде тъй. Аз разбирам, Хипий, че в случая трябва да отговорим на този негов въпрос със следното: „Човече, не знаеш колко прав е Хераклит²³, като казва: „най-красивата маймуна изглежда грозна в сравнение с човешкия род“. И най-прекрасната делва е грозна в сравнение с девойка, както твърди Хипий ученият.“ Не е ли тъй, Хипий?

Хипий: Съвсем правилно отговори, Сократе.

Сократ: Слушай тогава. Сигурен съм, след това ще каже: „Ами ако някой сравни девойките с божия род, Сократе, няма ли да остане със същото впечатление, каквото получава, когато сравнява делвите с девойки? Няма ли да му се види грозна дори най-красивата девойка? Нали Хераклит, на когото се позоваваш, казва същото — „най-умният

човек ще изглежда маймуна пред бога и по оп по мъдрост, и по красотата, и по всички останали качеств^а чества". Ще приемем ли, Хипий, че най-красивата де^войка е грозна в сравнение с божия род?

Хипий: Е, на това кой би могъл да против^опостави, Сократе?

Сократ: Но ако го приемем, ще се разсмее ^аа е и ще рече: „Сократе, спомняш ли си какво те за^питах?“ Аз ще кажа: „Да! Запита ме какво пред^ста^вява самото красиво.“ Тогава ще каже: „На ^въ^пра^са, какво е красивото, ти отговаряш с нещо, което ^от^ото, как-то твърдиш сам, е толкова красиво, колкото и ^и и грозно.“ „Изглежда, тъй е“, ще кажа. Или как^вя^кво ме съветваш да отговоря, приятелю?

Хипий: Това. Той ще се съгласи, че пред б^од б^огове-те дори човешкият род не е красив.

Сократ: „Ако те бях попитал в началото, щ^и щ^и ще каже, какво е красиво и грозно едновременно, щ^и щ^и о, щеше да си отговорил правилно с отговора, който ^мни ^ми даде току-що. Освен това смяташ ли, че самото ^от^ото кра-сиво, посредством което се разкрояват и зап^оч^оват да изглеждат красиви всички други неща, ко^га^то ко^гато идеята²⁴ за красиво се присъедини към тях. ^хх, смя-таш ли, че то е девойка, кон или лира?“

Втори опит на Хипий да определи красивото

Хипий: Е, Сократе, ^аа е, ако точно това го интере^сува, няма нищо по-лесно д^од^о да му се отговори какво ^пи ^пи пред-ставява красивото, чрез което се украсяват ^вс^ич^ки всички останали неща и чието присъствие ги прави да^вд да из-глеждат красиви. Впрочем голям наивник е то^яот то^я чо-век и нищо не разбира от красиви вещи. Отгово^ова^овориш ли му, че красивото — това, за което пита, н^еа, не е нищо друго, а златото, ще млъкне и повече ням^ам^а да прави опити да те опровергава. Всички знаем, с^ом^а стру-ва ми се, че където се прибави то, дори по-до^го-рано това място да е изглеждало грозно, става крас^ов^оо красиво, ако се разкраси със злато.

Сократ: Не познаваш човека, Хипий, кол^ко^ко колко е упорит и колко трудно приема всичко.

Хипий: Е, какво от това, Сократе. Ако казан^ее казаното е право, нужно е да го приеме или ако не го ^пи^ии ^оо прие-ме, да стане за смях.

Сократ: Специално този отговор, отлични ми приятелю, не само че няма да го приеме, ами дори ще ме подиграе и ще рече: „Ей ти, глупако, Фидий за негоден ли го смяташ в занаята?“ И аз, предпо-лагам, ще река: „Не, в никакъв случай!“

Хипий: И право ще речеш, Сократе.

Сократ: Разбира се, право. А когато се съглася, че Фидий²⁵ е съвършен в своето изкуство, той ще каже: „Тогава смяташ ли, че Фидий не познава то-ва красиво, за което говориш?“ А аз ще кажа: „За-що питаш това?“ „Защото, ще рече, не е направил златни очите на Атина, нито другите части на ли-цето, нито нозете, нито ръцете, както би сторил, ако смяташе, че най-красиво е това, което е златно. На-правил ги е от слонова кост. Очевидно е сбъркал от незнание — не му е било известно, че златото прави красиво всичко, към което се добави.“ Та ако каже това, Хипий, какво да му отговорим?

Хипий: Нищо трудно няма. Ще речем, че е по-стъпил правилно, като ги е направил тъй, защото, с^мисля, слоновата кост също е нещо красиво.

Сократ: „Тогава защо, ще рече, не е изработил и междучието от слонова кост, а от камък, след като е избрал камък, доколкото е възможно по-добен на слонова кост? Красивият камък не е ли също нещо красиво?“ Да се съгласим ли, Хипий?

Хипий: Естествено ще се съгласим, че е нещо красиво, но при условие, че подхожда.

Сократ: А когато не подхожда нещо, грозно ли е? Да се съглася ли, или не?

Хипий: Щом не подхожда, съгласи се.

Сократ: „Ами слоновата кост и златото, умнико, ще каже той, не правят ли нещата да изглеждат красиви, когато им подхождат, и грозни, когато не подхождат?“ Ще отречем ли, или ще се съгласим, че е прав?

Хипий: Ще се съгласим, че което подхожда на едно нещо, то го прави красиво.

Сократ: Ще каже: „Дали подхожда на красива-та делва, за която стана дума преди малко, когато някой вари в нея красива каша, златна лъжица или смокинова?“

Хипий: Херакле!²⁶ Какъв е тоя човек, за когото

говориш, Сократе? Няма ли да ми кажеш кой е?

е Сократ: Не би се сетил, ако ти кажа името му.

Хипий: Но и така се сещам, че е някой невежа.

Сократ: Много досаден човек е, Хипий. Но все пак какво да отговорим? Коя от двете лъжици подхожда на делвата и на кашата? Ясно — смокиновата. Защото придава на кашата по-приятен дъх, освен това, друже, няма опасност да ни се счупи делвата, да се разсипе кашата, да угасне огънят и тия, дето чакат да се угостят, да бъдат лишени от тъй вкусната гозба. А златната лъжица може да причини всичко това. Затова мисля да кажем, че повече подхожда смокиновата, не златната. Освен ако

291 ти не предложиш нещо друго.

Хипий: Повече подхожда, Сократе. Но лично аз не бих разговарял с човек, който поставя подобни въпроси.

Сократ: И с право, приятелю. Защото не подобава на човек като тебе, тъй красиво облечен и тъй прославен със своята ученост сред всички елини, да си пълни ушите с такива думи. За мен обаче

б не е проблем да разговарям с него. Затова ти на мене дай обяснение и заради мене отговори. „Ако смокиновата лъжица подхожда повече от златната, ще каже човекът, тя няма ли да бъде и по-красива, след като ти, Сократе, се съгласи, че подхождащото е по-красиво от неподхождащото?“ Няма ли да се съгласим, Хипий, че смокиновата лъжица е по-красива от златната?

Хипий: Искаш ли, Сократе, да ти кажа какво е красивото, та като му го кажеш, да се отървеш от ненужни приказки.

с Сократ: Разбира се. Но недей, преди да ми кажеш за коя от двете лъжици, за които току-що говорих, да отговоря, че е по-подходяща и по-красива.

Хипий: Е, щом искаш, отговори му, че тази, която е направена от смокиново дърво.

Трети опит на Хипий
за определяне
красивото

Сократ: Кажи сега това, което се готвеше да кажеш преди малко. Защото след този отговор, ако продължа да твърдя, че красивото е златото, ще стане съвсем очевидно,

както изглежда, че златото не е по-красиво от смокиновото дърво. А сега какво ново ще кажеш за природата на красивото?

д Хипий: Ще ти кажа. Струва ми се, искаш да ти се отговори, че красивото е нещо такова, което никога никъде никому²⁷ не изглежда грозно.

Сократ: Разбира се, Хипий. Ето сега схващаш прекрасно.

Хипий: Слушай тогава! И знай, че ако някой има какво да ти възрази, заявявам, че изобщо от нищо не разбирам.

Сократ: В името на боговете, говори по-бързо.

Хипий: И тъй аз твърдя, че най-красиво за всеки човек и във всяко време е да бъде богат, здрав, радващ се на почит сред елините, да доживее до старост и като устрои прекрасно погребение на своите родители след смъртта им, и той да бъде погребан

е прекрасно и великолепно от своите потомци.²⁸

Сократ: Хипий, Хипий! Ти каза нещо наистина удивително, възвишено и достойно за себе си. Кълна се в Хера, възхищавам ти се за това, дето ми се притече на помощ от все сърце, доколкото ти позволяват силите. Но на човека нищо не сме направили и сега в същност, бъди сигурен, още повече ще ни се присмее.

Хипий: Все пак, Сократе, неговият присмех ще бъде злонамерен. Когато човек няма какво да противопостави, а се смее, на себе си се смее и сам ще стане посмешник за присъстващите.

292 Сократ: Вероятно е така. При този отговор обаче, както предвиждам, има вероятност не само да ми се надсмее.

Хипий: Ами какво още?

Сократ: Ако се случи с тояга и ако не успея да избягам, съвсем сигурно е, че ще се опита да ме перне.

Хипий: Как така? Да не би да ти е господар тоя човек? Тази му постъпка няма ли да го отведе в съда и няма ли да бъде осъден? Или във вашия град липсва правосъдие и противно на всякакво право

б се допуска гражданите да се бият помежду си?

Сократ: Ни най-малко не се допуска.

Диалог
Хипий: Значи ще бъде наказан, ако те бие без право.

Сократ: Аз, Хипий, мисля, че не без право ще ме бие, а, напротив, с право, ако отговоря тъй. Така ми се струва.

Хипий: Тогава и на мене тъй ми се струва, Сократе, щом като и ти го мислиш.

Сократ: Да ти кажа ли защо мисля, че с право ще ме набие, ако му отговоря тъй? Или и ти ще ме набиеш без отсъда? Ще ме изслушаш ли?

с Хипий: Безобразие би било, Сократе, да не те изслушам. Но какво ще кажеш?

Сократ: Ще ти го кажа по същия начин, по който ти говорих преди малко. Ще се уподобя на него, за да не употребявам пред теб от свое име необичайни и неприятни изрази, каквито той ще каже пред мен. Защото бъди сигурен, ще каже: „Сократе, кажи. Мислиш ли, че без право получи тоягите, след като изпя тъй фалшиво толкова дълъг дитирамб и толкова се отдалечи от въпроса?“ „Какво искаш да кажеш?“, ще река, а той ще рече: „Какво ли? Не можеш ли да си спомниш, че те запитах за самото красиво, което, като се прибави към нещо, има свойството да го прави красиво независимо дали е камък, дърво, човек, бог, някакво действие или знание? За самата красота те питам, човече, какво представлява, но не успявам да те накарам да ме чуеш. Седиш пред мене като камък, като воденичен камък без уши и без мозък.“ Нали няма да се докачиш, Хипий, ако в уплахата си отговори следното: „Ама Хипий рече, че това е красивото. Аз го разпитвах кое е красиво за всички и във всяко време тъй, както ти мен разпитваш.“ Какво ще кажеш? Няма ли да ти е неприятно, ако река така?

д Хипий: Съвсем сигурен съм, Сократе, че за всички красивото е това, което аз казах, всички ще го приемат.

Сократ: Ще каже: „Дали и за в бъдеще ще остане красиво? Защото все пак красивото винаги е красиво.“

Хипий: Разбира се.

Сократ: Ще каже: „Дали и в миналото това е било красивото?“

Хипий: И в миналото е било.

Сократ: „И за Ахил ли, ще попита той, според гостенина от Елида красивото се състои в това да бъде погребан след предците си, и за дядо му Еак²⁹ ли и за останалите ли потомци на боговете, и за самите богове ли?“

293 Хипий: Това пък защо? Я стига! Въпросите на този човек дори не са много за произнасяне³⁰.

Сократ: Но защо? А да се съгласиш, че е така, когато те пита друг, не е ли съвсем за произнасяне.

Хипий: Може би.

Сократ: „А може би ти си този, ще рече по-нататък, който твърди, че винаги и за всекиго е красиво да бъде погребан от потомците си и да погребе родителите си. Херакъл³¹ не е ли един между тях, както и всички герои, за които току-що стана дума?“

Хипий: Да, но аз нямах пред вид, че това се отнася за боговете.

б Сократ: Както изглежда, не си имал пред вид и героите.

Хипий: Поне не тия, които са деца на богове.

Сократ: Ами тия, които не са?

Хипий: Разбира се, за тях се отнася.

Сократ: Следователно според тебе — така излиза — това, за което става дума, за героите Тантал, Дардан и Зет е противно, нечестиво и грозно, а за Пелопс³² и за останалите герои с произход като неговия — красиво.

Хипий: Да, така мисля.

Четвърто
определение —
красивото е
подходящото

Сократ: „Ти обаче мислиш, ще рече, нещо, което преди малко не твърдеше. Ти не твърдеше, че да погребеш родителите си и да бъдеш погребан

от потомците си за някои хора понякога е грозно.
с Нещо повече — както изглежда, е невъзможно да излезе прекрасно за всички. Така че изпадаме в същото положение, както преди това с момичето и делвата — в едни случаи е красиво, а в други не. Дори сега сме в по-смешно положение. Днес, Со-

крате, ти съвсем не си в състояние да отговориш на въпроса, какво представлява красивото.“ Така ще каже. И справедливо би ми отправил този или подобен упрек, ако му отговоря тъй. По този начин горе-долу той често разговаря с мен. А понякога, проявявайки един вид състрадание към моята неопитност и невежество, додето ме разпитва, сам би ми подхвърлил отговор — дали не ми се струва, че красивото се състои в следното, когато ме разпитва за красивото или за нещо друго, за което става дума в момента.

Хипий: Защо казваш това, Сократе?

Сократ: Ще ти обясня. Ще рече: „Сократе, чулако, престани да ми отговаряш по този начин и с подобни отговори. Прекалено наивни са и лесно се опровергават. Но помисли за следното. Според тебе красивото не е ли това, което преди малко засегнахме в своя отговор, когато твърдахме, че златото е красивото в предметите, на които подхожда, а в предметите, на които не подхожда, не е и че всички останали неща, които имат свойството да бъдат подходящи, са прекрасни. Та самото подходящо и неговата природа разгледай, дали то не е красивото.“ Що се отнася до мене, аз винаги се съгласявам с подобни негови разсъждения, понеже нямам какво да кажа. А ти смяташ ли, че красивото е подходящото?

Хипий: Ама, разбира се, Сократе.

Сократ: Нека да го разгледаме, за да не се измамим в нещо.

Хипий: Добре, да го разгледаме.

Сократ: Виж какво. Това ли наричаме подходящо, чието присъствие кара нещата, в които присъствува, да изглеждат красиви, или това, което ги прави красиви, или нито едното, нито другото?

Хипий: Аз мисля...

Сократ: Кое от двете?

Хипий: Това, което ги прави да изглеждат красиви. Както ако някой облече дреха, която му отива, или obuе обувка, започва да изглежда по-красив дори да е смешен на вид.

Сократ: Щом подходящото прави нещата да изглеждат по-красиви, отколкото са, не е ли то

б някаква заблуда по отношение на красивото? Дали то е това, което търсим да открием, Хипий? Понеже търсим все пак това нещо, благодарение на което всички красиви вещи са красиви. Както примерно всички големи неща са големи благодарение на превъзходството си. На него се дължи, че са големи. И дори да не изглеждат големи, превъзходството им е налице и те са големи по необходимост. Следвайки този начин на разсъждаване, поставяме въпрос, какво представлява красивото, благодарение на което стават красиви всички неща независимо дали изглеждат или не изглеждат красиви. Това, за което става дума, не би могло да бъде подходящото, понеже според казаното от тебе то прави нещата да изглеждат по-красиви, отколкото са и не допуска да изглеждат такива, каквито са. За това, дето ги прави да бъдат красиви, за което току-що говорих, независимо дали изглеждат или не изглеждат красиви, за него трябва да се опитаме да кажем какво представлява. Ако търсим да открием красивото, това именно търсим да открием.

Хипий: Съгласен съм, Сократе. Но подходящото прави с присъствието си нещата и да бъдат, и да изглеждат красиви.

Сократ: Значи е невъзможно действително красиви неща да не изглеждат красиви, а да изглеждат само когато присъствува това, което ги прави красиви.

Хипий: Невъзможно е.

Сократ: Тогава, Хипий, да приемем ли, че всички действително красиви неща — законни положения и привички, че всички те изглеждат и постоянно биват считани за красиви от всички хора? Или точно обратното — нищо не се знае за тях и те най-много от всичко друго предизвикват спорове и стълкновения както в частните отношения, тъй и в общественния живот на един град?

Хипий: По-скоро е тъй, Сократе, нищо не се знае.

Сократ: А не би било така, ако притежаваха способността да изглеждат красиви. И щяха да я притежават, ако подходящото беше красивото и

ни правеше не само да бъдат, но и да изглеждат красиви. Така че, ако подходящото правеше нещата да бъдат красиви, то щеше да бъде красивото, което търсим да открием, а не това, което ги прави да изглеждат. Ако пък подходящото е това, което ги прави да изглеждат красиви, то не би било красивото, което търсим, тъй като то прави нещата да бъдат красиви. А да изглеждат и да бъдат красиви едновременно това не може да се направи не само от свойството, за което говорим, но и от нищо друго. В същност да изберем кое от двете положения смятаме, че е подходящото — това, което прави нещата да изглеждат красиви, или това, което ги прави да бъдат красиви.

Хипий: Според мен, Сократе, това, което ги прави да изглеждат красиви.

Сократ: Леле, леле, Хипий! Изплъзна ни се вече възможността да разберем какво представлява красивото, щом като излиза, че подходящото е нещо различно от красивото.

Хипий: Така е, кълна се в Зевс, Сократе. Много страшно е как стана.

295 Сократ: Но, друже, нека все пак не го изпускаме. Още имам някаква надежда, че ще ни се изясни какво представлява красивото.

Хипий: Без съмнение, Сократе. Дори не е трудно да се открие. Впрочем напълно уверен съм — ако можех да остана малко време насаме и да помисля, щях да ти кажа с най-голямата възможна точност какво представлява.

Сократ: Не казвай голяма дума, Хипий. Виждаш колко трудности ни създаде вече тоя въпрос. Внимавай да не ни се разсърди и да не ни убегне още повече. Но какво го-

воря. Останеш ли насаме, предполагам, лесно ще го откриеш. Ала в името на боговете! Опитай се да го откриеш пред мене и ако нямаш нищо против, нека го търсим с общи усилия, както досега. Ако го открием, нищо по-хубаво от това. Ако пък не, предполагам, ще се задоволя с участието си, а ти ще

си идеш и лесно ще го откриеш. Открием ли го сега, естествено няма да ти досаждам с въпроси, какво си открил насаме. А сега пак помисли дали според тебе красивото не се състои в следното. Аз мисля, че то е — следи ме обаче с пълно внимание, за да не кажа някоя глупост. Нека да приемем, че красивото е това, което е пригодно³³. Казвам го, имайки пред вид следното. Твърдим, че очите са красиви не когато мислим, че са такива, каквито биха били, ако нямаха способността да гледат, но когато имат тая способност и ни служат да виждаме, нали?

Хипий: Да.

Сократ: На същото основание следователно ще кажем и за другите части на тялото, че са красиви — за една в зависимост от пригодността ѝ за бягане, за друга от пригодността ѝ за борба. Ще се отнесем по същия начин към всички живи същества — към коня, петела и пъдпъдъка, към цялата покръшнина, към сухопътните возила и плавателните съдове и триери, към всички инструменти — към музикалните, както и към инструментите на останалите изкуства, ако речеш, и към всичко от всекидневието, и към законите. Почти всички тия неща ще наричаме красиви на същото основание. Като разглеждаме каква е природата на всяко едно от тия неща — как е направено, какво е настоящото му състояние, ще наречем красивото пригодно, като вземем пред вид как, съобразно каква цел и кога е пригодно, а това, което във всички тия случаи е непригодно, ще наречем грозно. Не мислиш ли и ти, че е тъй, Хипий.

Хипий: Да, мисля.

Сократ: Значи правилно твърдим сега, че има основание повече от всичко друго красивото да се изразява в пригодност.

Хипий: Разбира се, че е правилно, Сократе.

Сократ: Дали това, което всяко нещо е способно да изпълнява, за него е и пригодно, а неспособното да изпълнява, непригодно?

Хипий: Разбира се.

Сократ: Значи способността е нещо красиво, а неспособността нещо грозно?

Хипий: Безусловно. И други области от живота,

296 Сократе, ни доказват, че е тъй, но също и обществената дейност. Да проявиш способност в нея и да се изявиш в своя град е най-красивото от всички неща, докато неспособността най-грозното.

Сократ: Добре го казваш. В името на боговете, Хипий! Затова ли и знанието е най-красиво от всички неща, а невежеството най-грозно?

Хипий: Но какво имаш на ум, Сократе?

Сократ: Запази спокойствие, мили ми друже. Как се боя от това, което искаме да кажем в случая?

b Хипий: Но защо пък се боиш, Сократе, щом като твоето разсъждение в момента върви прекрасно.

Сократ: Дано да е така. Но нека разгледаме заедно следното положение. Човек би ли правил нещо, което нито знае как се прави, нито изобщо може да го направи?

Хипий: В никакъв случай. Как би правил нещо, което не би могъл да направи?

Сократ: Тогава тия, които бъркат и неволно вършат зле едно нещо, нямаше ли да се заемат с нещо друго, щом като не са способни да извършат първото?

Хипий: Ясно е, че биха се заели.

c Сократ: Но, разбира се, способните са способни поради способност, а не поради неспособност.

Хипий: Да, разбира се.

Сократ: Всички, които вършат нещо, способни ли са да го вършат?

Хипий: Да.

Сократ: Но всички хора още от детство вършат много повече лоши, отколкото добри неща и без да искат, бъркат.

Хипий: Така е.

Сократ: Е, тогава? Тази способност и пригодност, изразяваща се в пригодност за извършване на нещо лошо, ще наречем ли красива, или това ще бъде далеч от истината?

d Хипий: Далече ще бъде, Сократе, така мисля.

Сократ: Значи, Хипий, както изглежда, красивото не се изразява в способност и пригодност.

Хипий: Освен ако то, Сократе, не е способно за добро и пригодно за нещо такова.

Сократ: Но положението, че красивото е просто способност и пригодност, пропадна. Да не би обаче то да е това, което изпитвахме вътрешна нужда да кажем? Да не би красивото да е способност и пригодност да се произведе някакво благо?

e Хипий: Аз мисля, да.

Сократ: Това обаче е полезното.

Хипий: Разбира се.

Сократ: Тогава излиза, че красивите тела, красивите закони и всички неща, за които говорихме току-що, са красиви, понеже са полезни.

Хипий: Ясно, така е.

Сократ: Значи, Хипий, смятаме, че красивото се изразява в полезност?

Хипий: Безусловно, Сократе.

Сократ: А полезното е това, което създава благо.

Хипий: Така е.

Сократ: Но създаващото не е нищо друго, а причинител, нали?

Хипий: Така е.

297 Сократ: Значи красивото е причинител на благото³⁴.

Хипий: Причинител е.

Сократ: Но причинителят, Хипий, и това, което той причинява, са различни неща. Не би било възможно причинителят да бъде причинител на причинител. Помисли за следното. Нали приехме, че причинител е това, което създава нещо?

Хипий: Приехме.

Сократ: Нали това, което създава, създава нещо създадено, а не създаващо?

Хипий: Да.

Сократ: Нали създаденото и създаващото са различни неща?

Хипий: Да.

b Сократ: Значи причинителят не е причинител на причина, а на това, което се създава от него.

Хипий: Точно така.

Сократ: Значи, ако красивото е причинител на благо, би било възможно благото да се породи от красивото. Именно поради това, както изглежда, ние се стремим към разума и към всички останали красиви неща, понеже делото им, това, което се

поражда от тях, благото, заслужава подобен стремеж. А от това, което откриваме, изглежда, ще излезе, че красивото е нещо като баща на благото.

Хипий: Именно. Хубаво го казваш, Сократе.

Сократ: А не казвам ли и това хубаво, че нито бащата е син, нито синът баща?

с Хипий: Хубаво е, разбира се.

Сократ: И нито причинителят е резултат, нито пък резултатът причинител.

Хипий: Това е вярно.

Сократ: Кълна се в Зевс, отлични ми приятелю! Значи нито красивото е благо, нито благото красиво. Или мислиш, че е възможно да следва от казаното преди малко.

Хипий: Не, кълна се в Зевс! Вижда ми се невъзможно.

Сократ: Удовлетворява ли ни тогава и склонни ли сме да кажем, че красивото не е благо и благото не е красиво?

Хипий: Не, кълна се в Зевс, съвсем не ме удовлетворява.

Сократ: В Зевс се кълна, Хипий, така е. От всички наши аргументи дотук този най-малко ме d удовлетворява.

Хипий: Изглежда, тъй е.

Сократ: Значи има опасност не тъй, както смятахме преди малко, нашето най-съвършено определение — това, че красивото е полезното, пригодното и способното да създаде някакво благо, да излезе невярно, а при случай и още по-смешно от предишните определения, между които беше и това, че красивото е девойка, и всички по-раншни твърдения.

Хипий: Изглежда.

Сократ: И аз вече не знам накъде да се обърна, обърках се. А ти можеш ли да кажеш нещо?

е Хипий: Не, поне в момента не мога. Но, както и по-рано ти казах, ако помисля, сигурен съм, че ще откроя.

*Шесто определение —
красивото е свързано
с удоволствието
при слухово
и зрительно
възприятие*

Сократ: Добре, ама на мен ми се струва, че от желание да разбера няма да мога да дочакам твоето отлагане. Освен това мисля, че в момента се добрах до едно решение.

Ето виж: ако кажем, че

красивото е това, което ни доставя удоволствие, но не всички удоволствия имам пред вид, а само това, което се дължи на зрението и слуха, ще можем ли да защитим това определение? Красивите хора, Хипий, и всички неща, изписани с различни цветове — картини и скулптури, сигурно ни доставят удоволствие, когато ги гледаме, защото са красиви. Красивите звуци, музиката, поезията и танцът, речите и митологическите разкази имат същия ефект, така че, ако кажем в отговор на онзи инатлия човек: „Почтени, красивото това е удоволствието, получено посредством зрението и слуха“, не мислиш ли, че ще сложим край на ината му.

Хипий: На мене, Сократе, сега ми се струва правилно да се каже, че това е красивото.

Сократ: Ами красивите житейски обичаи и закони, Хипий, чрез слуха и зрението ли ще твърдим, че предизвикват удоволствие и са красиви, или там нещата стоят другояче?

Хипий: Нашият човек, Сократе, може би няма да забележи това положение.

Сократ: Кълна се в кучето, Хипий, но все пак този, от когото аз особено бих се засрамил, ако говоря глупости и се преструвам, че казвам нещо, когато нищо не казвам, той ще забележи.

Хипий: Кой е той?

Сократ: Сократ, синът на Софрониск, който в никакъв случай не би ми позволил да говоря с лекота непроверени положения, нито да се правя, че зная неща, които не зная.

Хипий: Като каза това, и на мен самия започна да ми се струва, че въпросът със законите стои другояче.

Сократ: По-спокойно, Хипий. Боя се, че по въпроса за красивото попаднахме в същата безизходи-

ца, в която се намирахме преди малко, и че само си мислим, че сме достигнали до някакво решение.

Хипий: Какво искаш да кажеш с това, Сократе?

Сократ: Ще споделя с тебе как виждам нещата. Дано така да стоят. Може би ще излезе, че това, което е свързано със законите и ежедневните привички, не стои вън от възприятието, получавано посредством зрението и слуха. Но да останем при това положение, че красивото е удоволствието, което е техен резултат, без да повдигаме въпроса за законите. И ако този човек, когото имам пред вид, или който и да е друг запитва: „Ти, Хипий, и ти, Сократе, защо в същност отделяте от областта на удоволствието удоволствието от този тип и твърдите, че то е красивото, а за удоволствията, свързани с другите усещания — с яденето, пиенето и любовта, защо и за останалите подобни удоволствия не твърдите, че са красиви? Или смятате, че те не са приятни и че изобщо при подобни усещания няма никакво удоволствие, а само при гледането и слушането?“, какво ще отговорим, Хипий?

Хипий: Без колебание ще отговорим, Сократе, че и другите усещания несъмнено са свързани с голямо удоволствие.

Сократ: Тогава ще рече той, защо, като представляват удоволствия в не по-малка степен от другите усещания, им отнемате това име и ги лишавате от правото да бъдат красиви? Ще отговорим: „Понеже всеки ще ни се присмее, ако речем, че яденето не е приятно, а красиво, и ако речем, когато мирише приятно, не че мирише приятно, а красиво. А колкото до любовните работи, навярно всички биха ни се противопоставили. Те може да са най-приятното нещо, но когато човек ги върши, редно е да ги върши тъй, че никой да не вижда, защото при гледане са нещо крайно грозно.“ А кажем ли това, Хипий, той сигурно ще рече: „Сега разбирам, че се срамувате толкова време да наречете тия удоволствия красиви, понеже хората не смятат тъй. Но аз ви питам не за това, какво смятат болшинството хора, а какво представлява то.“ Предполагам, тогава ще кажем нашето положение, че според нас красивото е тази част от удоволствието,

която се поражда посредством зрението и слуха. Ти, Хипий, можеш ли да се аргументираш с това положение, или ще кажем и нещо друго?

Хипий: На казаното тъкмо това е нужно да се отговори, Сократе, не друго.

Сократ: Ще рече в този случай: „Много добре. Щом като красивото е удоволствието чрез зрението и слуха, ясно е, че всяко друго удоволствие не би било красиво, така ли?“ Ще се съгласим ли?

Хипий: Да.

Сократ: „Тогава зрителното удоволствие, ще попита той, дали е удоволствие, дължащо се на зрението и слуха едновременно? И слуховото удоволствие дали е удоволствие, дължащо се на слуха и зрението едновременно?“ „В никакъв случай, ще отговорим ние. Това, което става чрез едното от двете усещания, не може да се дължи и на двете усещания едновременно. Изглежда, това искаш да кажеш. Но ние твърдахме, че и всяко едно от тия удоволствия е красиво само по себе си и двете заедно също.“ Нали така ще отговорим?

Хипий: Разбира се.

Сократ: „Едно удоволствие, ще рече, не се ли различава от което и да е друго удоволствие по това, че е удоволствие. Не става дума за това, дали едно удоволствие е по-голямо или по-малко, по-силно или по-слабо, а дали се отличава от останалите удоволствия по това, че представлява или не представлява удоволствие.“ Ние не мислим така, нали?

Хипий: Не, не мислим.

Сократ: „Вие отделихте тия удоволствия измежду останалите, ще каже той, не поради това, че са удоволствия, а поради нещо друго, което смятате, че важи и за двете, по което те се различават от останалите удоволствия и което имате пред очи, като твърдите, че са красиви, така ли? Зрителното удоволствие е красиво не защото се дължи на зрението, тъй като, ако това беше причината да бъде красиво, нямаше да бъде възможно да е красиво другото удоволствие — слуховото. Следователно това удоволствие е красиво не поради зрението.“ Ще кажем ли: „Прав си.“

Хипий: Ще кажем.

Сократ: „Нито пък слуховото удоволствие е красиво, понеже се дължи на слуха. Тогава зрителното удоволствие нямаше да бъде красиво. Следователно красивото в това удоволствие не се дължи на слуха.“ Ще потвърдим ли, Хипий, че той говори истината, като каже това?

Хипий: Ще потвърдим.

Сократ: „Но, както твърдите, те и двете все пак са красиви.“ Твърдим ли го?

Хипий: Твърдим го.

Сократ: „Значи притежават едно и също нещо, което ги прави да бъдат красиви, такова общо нещо, което е присъщо и на двете едновременно, и на всяко едно поотделно. Иначе би било невъзможно да бъдат красиви както заедно, така и поотделно.“ Отговори ми, все едно че на него отговаряш.

Хипий: Отговарям — и аз мисля, че е тъй, както казваш.

Сократ: Ако тия две удоволствия имат някакво общо свойство, но поотделно го нямат, значи това, че са красиви, не би се дължало на това свойство.

Хипий: Но как е възможно, Сократе, щом като нито едното, нито другото удоволствие не са придобили нито едно от възможните свойства, след като не са го придобили поотделно, да го притежават общо двете?

Сократ: Невъзможно ли ти се струва?

Хипий: Изглежда, съм крайно неопитен и за природата на тия положения, и за стила на настоящия разговор.

Сократ: Приятно³⁵ го каза, Хипий. На мене, изглежда, само ми се струва, че виждам нещо, което стои тъй, както според теб е невъзможно да стои, а вероятно не виждам нищо.

Хипий: Няма какво да ти се струва, Сократе. Ти направо се заблуждаваш.

Сократ: И все пак пред съзнанието ми се явяват много подобни положения, но не им се доверявам, понеже ти не можеш да си ги представиш, ти, който си човек, спечелил най-много пари измежду съвременните хора със своята ученост, а си ги представям аз, който никога нищо не съм спечелил. И мис-

ля си, друже, да не би да се шегуваш с мене и нарочно да ме мамаш. Толкова много идеи ми се явяват и така упорито.

Хипий: Никой по-добре от теб, Сократе, не може да разбере дали се шегувам, или не. Достатъчно е да опиташ да ми кажеш какви са тия идеи, които ти се явяват. Но ще се окаже, че нищо не казваш. Сигурен съм, че никога няма да откриеш качество, което да не притежаваме нито аз, нито ти, а двамата заедно да го притежаваме.

Сократ: Какво искаш да кажеш, Хипий. Вероятно имаш нещо пред вид, а аз не го разбирам. Но чуи, искам да се изразя по-ясно. Аз мисля, че нещо, което не ни е свойствено и което нито аз, нито ти поотделно представляваме, е възможно да ни е свойствено на двамата заедно. И, обратно — това, което е свойствено на двамата заедно, е възможно да не бъде свойствено за двамата ни поотделно.

Хипий: Този ти отговор, Сократе, е още по-невероятен от предишния. Помисли си — ако и двамата сме справедливи, няма ли и всеки от нас да е справедлив, или ако всеки от двамата е несправедлив, няма ли и двамата да сме несправедливи, или ако сме здрави двамата, няма ли и всеки поотделно да е здрав? Или ако всеки от нас поотделно е нещо болен, ранен, ударен или се намира в друго подобно състояние, няма ли и двамата да се намираме в същото състояние? И още — ако сме златни, сребърни или от слонова кост, а ако искаш, благородни, учени, почетени, на възраст или млади, и каквото човешко качество избереш, няма ли да бъде безусловно необходимо и всеки поотделно да бъде такъв?

Сократ: Несъмнено.

Хипий: И в същност, Сократе, ти не разглеждаш нещата цялостно³⁶, ти и ония, с които си навикнал да беседваш. Като отделите красивото и нахъсате другите реални същности, противопоставяте ги в хода на разсъждението си. Поради това ви убягва от погледа толкова важната страна на битието, свързаността на реалните същности³⁷ в него. А в момента ти убягва до такава степен, щото смяташ, че е възможно някакво свойство или същност, коя-

то е обща за две неща, да не се отнася поотделно за всяко едно от тях, или, обратно — за всяко едно да се отнася, но не и за двете едновременно. Толкова наивно, лишено от логика, от съсредоточеност и способност за анализ е вашето разсъждение.

Сократ: Такива сме ние, Хипий. Както казва често употребявана поговорка, човек е това, което може, а не това, което желае. Но твоите постоянни забележки са ни от полза. Сега впрочем, още преди да ми напомниш, че съм наивен, сам ще дам още по-добро доказателство, че си прав, като ти кажа какво мисля по този въпрос. Или да не казвам?

Хипий: Знам какво ще кажеш, Сократе. Познавам характера на всички ви, дете имате работа с думи. Но все пак, щом ти е приятно, говори.

Сократ: Разбира се, че ми е приятно. Ние, скъпи мой, бяхме толкова наивни, преди да кажеш тия неща, щото смятахме за себе си и за тебе, че всеки от нас е един. Смятахме още, че това, което е всеки от нас, двамата заедно не бихме могли да бъдем същото, тъй като не сме един човек, а двама. Толкова наивно беше разсъждението ни. Току-що обаче научихме от теб и вече знаем, че ако двамата сме двама заедно, нужно е и всеки един от нас да бъде двама, а ако всеки един е един, нужно е и двамата заедно да сме един. Тъй като съобразно приведения от Хипий принцип за свързаността на битието е възможно да бъде само така — това, което представляват две неща едновременно, същото трябва да бъде и всяко едно поотделно, а това, което представлява всяко поотделно, същото трябва да бъдат и двете заедно. И понеже ти в същност успя да ме убедиш, аз спирам дотук. Но по-напред искам нещо да ми припомниш, Хипий. Кажми ми аз и ти поотделно един човек ли сме, или и ти, и аз поотделно сме двама души.

Хипий: Какво искаш да кажеш, Сократе?

Сократ: Това, което казвам. Боя се да го кажа ясно, понеже ми се сърдиш, когато решиш, че се казва някаква истина. Но все пак отговори ми. Не е ли един всеки от нас и не притежава ли това свойство да бъде един?

Хипий: Разбира се.

Сократ: Ако е един, всеки от нас би бил нечетен, така ли? Или не смяташ за нечетно едното?

Хипий: Смятам го.

Сократ: Дали тогава и двамата заедно също сме нечетни, въпреки че сме двама?

Хипий: Не би било възможно, Сократе.

Сократ: Да не би пък двамата заедно да сме нещо четно? Така ли е?

Хипий: Разбира се.

Сократ: Тогава, щом като двамата заедно сме нещо четно, да не би поради това всеки от нас поотделно също да е нещо четно?

Хипий: Не, разбира се.

Сократ: Значи не е безусловно необходимо това, което твърдеше преди малко — всяко едно нещо поотделно да бъде такова, каквото са и двете заедно, и двете заедно да бъдат това, което е всяко едно поотделно.

Хипий: В случая това не е необходимо, но оно-ва, което твърдах по-рано, е необходимо.

Сократ: Достатъчно, Хипий. И това ни задоволява, щом като сегашното положение стои тъй, а предишното иначе. Но аз говорех — ако си спомниш откъде тръгна този разговор, — че зрителното и слуховото удоволствие са красиви не поради това свойство, което всяко едно от тях притежава, а двете заедно не притежават, нито поради това свойство, което двете заедно притежават, но поотделно притежават. Аз казвах, че те са красиви поради това свойство, което притежават и двете заедно, и всяко едно поотделно, тъй като ти се съгласи, че и двете — и заедно, и поотделно, са красиви. Точно поради това предполагах, че ако са красиви двете заедно, това трябва да се дължи на същността, която се отнася за двете, а не на същността, която за едното удоволствие се отнася, но не и за другото. И сега продължавам да го предполагам. Но кажи ми, все едно че сме в началото. Ако зрителното и слуховото удоволствие са красиви и заедно, и поотделно, това, което ги прави красиви, не се ли отнася и до двете заедно, и до всяко едно поотделно?

Хипий: Разбира се.

Сократ: Тогава поради това ли биха били красиви, защото и поотделно, и заедно са удоволствия? Дали поради това и всички останали удоволствия биха били в не по-малка степен също красиви? Ако си спомняш, приехме, че те са удоволствия в не по-малка степен.

Хипий: Спомням си.

Сократ: Но тия удоволствия бяха паречени красиви, понеже се дължат на зрението и слуха.

Хипий: Да, това се твърдеше.

Сократ: Но прецени дали съм прав. Доколкото си спомням, твърдеше се, че красиво е не всяко удоволствие, а това, което се дължи на зрението и слуха.

Хипий: Вярно.

Сократ: Това свойство съпровожда двете удоволствия заедно, но не и всяко поотделно, така ли? Както се каза преди това, всяко едно от тях е удоволствие не поради двете усещания заедно. Двете удоволствия се дължат на две усещания, а не всяко поотделно. Така ли?

Хипий: Така е.

Сократ: Значи всяко едно от тия удоволствия поотделно е красиво не поради това, което не се отнася и за двете поотделно. Така че, като изхождаме от това положение, можем да твърдим, че двете удоволствия заедно са красиви, но същото не може да се каже за тях поотделно. Или не е така? Не трябва ли да приемем?

Хипий: Очевидно.

Сократ: Да приемем ли тогава, че двете удоволствия заедно са красиви, а поотделно не са?

Хипий: Какво пречи?

Сократ: Според мен, приятелю, пречи това, че всички свойства от този тип, за които ти говорих, ако са присъщи на две неща заедно, присъщи са и на всяко едно поотделно, и ако са присъщи на всяко поотделно, присъщи са и на двете неща заедно. Нали?

Хипий: Да.

Сократ: Но в примерите, които от своя страна избрах аз, не е така. Между тях е този с отделното и двойното. Така ли е?

Хипий: Така е.

Сократ: Тогава, Хипий, според тебе към коя от двете групи примерни положения принадлежи красивото? Дали към тия, които изложи ти? Ако и аз, и ти сме силни, значи ли, че и двамата заедно сме силни? И ако и аз, и ти сме справедливи, значи ли, че и двамата заедно сме справедливи? И ако това важи за двамата заедно, важи ли и за всеки поотделно? По същия начин ако и аз, и ти сме красиви, следва ли, че и двамата заедно сме красиви? И ако това важи за двамата заедно, важи ли за всеки поотделно? Или нищо не пречи, ако две величини заедно са четни, поотделно да бъдат ту четни, ту нечетни, или пък, ако две величини поотделно са неопределени, заедно да бъдат ту определени, ту неопределени. И още безброй подобни примери мога да ти приведа. Казах ти, че ми минават наум. Към кое от тия две групи положения причисляваш красивото? Да не би по този въпрос да мислиш тъй, както мисля и аз? Лично за мене, смятам, би било крайно безсмислено двамата заедно да бъдем красиви, а поотделно да не сме или поотделно да бъдем, а заедно да не сме. И друг пример да вземем, би било така. На това ли се спираш, на което и аз се спирам, или на друго?

Хипий: На това, Сократе.

Сократ: И добре правиш, Хипий, за да се отървем от издирване по-нататък. Ако красивото влизаше в тази група положения, би било невъзможно да бъде красиво удоволствието чрез зрението и слуха, тъй като то прави да бъдат красиви двете усещания заедно, но поотделно не ги прави. А това е невъзможно, както се съгласяваме и аз, и ти, Хипий.

Хипий: Съгласяваме се.

Сократ: Значи е невъзможно красивото да се състои в зрителното и слуховото удоволствие, понеже в този случай се поражда невъзможно положение.

Хипий: Така е.

*Вариант на шестото
определение —
удоволствието
се свързва с идеята
за полза*

смятате тия удоволствия за красиви и ги цените повече от останалите?“ Струва ми се, Хипий, нужно е да кажем в случая — понеже са най-безвредните и най-добрите удоволствия както заедно, тъй и поотделно. Или можеш да кажеш нещо друго, по което се отличават от останалите удоволствия?

Хипий: Не мога, действително са най-добрите.

Сократ: Той ще каже: „Това ли в същност смятате, че е красивото — полезното удоволствие?“ „Това именно“, ще кажа аз. А ти?

Хипий: И аз.

304 Сократ: Той ще рече: „Полезно е значи това, което създава благо. А създаващото и създаденото, разбра се преди малко, се оказаха нещо различно. Не се ли върна към предишния момент нашето търсене? Би било невъзможно благо да бъде красиво, нито красивото благо, ако са различни неща.“ Ако сме разумни, непременно ще се съгласим с това, Хипий. Не е позволено да не се съгласяваме с човек, който казва истината.

*Едно последно
определение,
предложено от Хипий,
и заключение*

Хипий: И в същност, Сократе, какво смяташ, че представлява целият този разговор? Това, което ти казах преди малко — съетна дребнавост, късове ситно надробени аргументи. Докато онова, красивото, истински ценното, то е да си способен да съставиш добре красива реч, да излезеш в съвета, в съдилището или пред друга инстанция, за която е предназначена речта, и като убедиш слушателите, да си идеш, отнасяйки не най-малката, а най-голямата награда — извоювал собственото си спасение, спасил своето имущество или на приятелите си. Именно това човек трябва да има пред очи и да обърне гръб на това дребнаво аргументиране, за

да не излезе, че е крайно глупав, ако се захване, както сега стана, с глупави брътвежи.

Сократ: Щастлив си ти, мили ми Хипий, че знаеш с какво трябва да се занимава човек и че, както твърдиш, достатъчно си се занимавал. А аз, изглежда, съм жертва на участ от божие естество — с бродя и вечно съм объркан. И като разкрия объркаността си на вас ученике, вие от своя страна ме покривате с укори, щом я разкрия. Както ти рече сега, казвате, че се занимавам с наивни, дребни и несъществени неща. Когато пък успеете да ме убедите и започна да говоря за това, за което говорите и вие, примерно, че най-хубаво е човек да може да съчини добре красива реч и да има успех в съдилището или пред някое друго събрание, тогава за мене се заговорват всякакви лоши неща. И други хора в Атина ги говорят, а и този човек, който постоянно ме опровергава. Съвсем близък роднина ми е, в една къща живеем с него. И щом се прибера у дома и ме чуе да говоря по тия въпроси, пита ме не се ли срамувам, дръзвайки да разговарям за едно или друго красиво занимание, след като съвсем очевидно съм изобличен, че дори не зная какво представлява в същност красивото. „И как можеш да знаеш, казва той, дали някой е съставил красиво една реч, или не, дали е извършил красиво, каквато и да е друга работа, след като не познаваш красивото? И щом като нямаш знание по този въпрос, сигурен ли си, че за теб е по-добре да живееш, а не да си мъртъв? Действително ми се случва това, за което говоря — и вие ме одумвате и ругаете, а и той също. Но може би е необходимо да търпя всичко това. Нищо чудно, навярно имам и полза. Затова, Хипий, аз мисля, че съм имал полза и от общуването си с вас двамата. И смятам, разбрах какво иска да каже поговорката „Трудни са красивите неща“³⁸.